

Motion till riksdagen 2006/07:N297

av **Per Bolund m.fl. (mp)**

Upphovsrätt

Sammanfattning

Kulturen berikar våra liv och är till och med för många ett skäl att leva. För oss i Miljöpartiet de gröna, betyder detta att vi måste ställa oss på kulturskaparnas sida och ta ställning för deras rättigheter.

Samtidigt lever vi i en värld där tekniken och sätten att kommersialisera och föra ut kulturen ständigt utvecklas. Det en författare skrivit i ena sekunden är i nästa sekund publicerat på Internet, citerat i en artikel eller ändrat till oigenkännlighet. Den film som skapats hinner knappt ut till biosalongen förrän en perfekt kopia finns tillgänglig för alla med snabb uppkoppling mot Internet. Detta medför såväl utmaningar som risker för kulturskaparen.

Under senare tid har frågan om upphovsrättens hantering i det digitaliserade informationssamhället ställts på sin spets. Bilder, film, musik och litterära verk offentliggörs och sprids utan upphovsmännens tillåtelse och utan att de fått kompensation. Denna situation ställer oss som medborgare inför ett dilemma: skall vi med alla tillgängliga medel förhindra spridningen och därmed öka övervakningen av vad som sker på Internet, eller skall vi finna former för att kompensera de rättighetsförluster som sker då?

Vår slutsats är att ett skyddande av upphovsrätten, oavsett kostnader och oavsett intrång i den personliga integriteten, inte kan ske. Vi vill inte ha ett samhälle där värnandet om upphovsrätten och äganderätten leder till nästintill fullständig övervakning av enskildas aktiviteter.

Fel! Okänt namn på

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Förslag till riksdagsbeslut.....	3
Den tekniska utvecklingens konsekvenser	5
Tekniska hinder och nya tvång	5
Kriminaliseringen	6
Sammanfattning.....	8
Kompensationen till upphovsrättshavarna.....	8
Den nya ersättningen	9
Slutsatser	10

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförts om motsättningen mellan bekämpandet av brott mot upphovsrätten och annan brottslighet, som sker på Internet.¹
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförts om att möjligheten att använda s.k. tekniska skydd för att försvåra ett legalt användande av skyddat material ska inskränkas och försvåras.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförts om att utöva en förstärkt och effektiv tillsyn över hur branscherna för tillverkning och distribution av musik, film och dataprogram m.m. fungerar.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförts om att konsumenter, som inte kan använda legalt införskaffat upphovsrättsligt skyddat material, på grund av tekniska skydd, enklare än som är fallet i dag skall kunna få skadestånd av den som lagt in det tekniska skyddet.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförts om att ändra påföljden för brott mot upphovsrättslagen, som enskilda privatpersoner kan begå.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförts om legalisering av nedladdning av upphovsrättsligt skyddat material.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförts om att Sverige ska ta initiativ till omförhandling av internationella avtal och konventioner inom upphovsrättens område.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförts om att skriva in ett skydd för privatlivet i regeringsformen.²
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförts om att inrätta en ny Integritetsskyddsmyndighet under riksdagen.²
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförts om att den som fått sin integritet kränkt, utan att ha gjort sig skyldig till brott, ska ha rätt till skadestånd från staten.¹
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförts om att ändra de system för privatkopieringsersättningar som finns i dag och göra dem såväl mer teknikneutrala som omfattande.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförts om att stärka kulturutövares möjligheter att få rättshjälp.¹
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförts om kartläggning av konsumtionsmönster.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförts om behovet av noggranna studier vid eventuella avkriminaliseringar.

Fel! Okänt namn på

15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anføres om att svenska myndigheter tillsammans med sina europeiska motsvarigheter ska arbeta för en förbättrad konkurrens mellan distributörer av musik, film och annat skyddat material.

¹ Yrkandena 1, 10 och 12 hänvisade till JuU.

² Yrkandena 8 och 9 hänvisade till KU.

Den tekniska utvecklingens konsekvenser

Med Internets utveckling har det blivit möjligt att kopiera information gränslöst, både geografiskt och till omfattning. Själva kopieringen är dessutom helt kostnadsfri förutsatt att nätet redan finns där. Det har gjort att den storskaliga distributionen av kultur, såsom musik, fotografier och film, numera kan utföras av privatpersoner utan ekonomisk vinning.

Fildelningen sker relativt anonymt, men den går fortfarande att spåra. Den tekniska utvecklingen lovar dock att förändra den saken. Redan i dag finns det anonymitetstjänster på Internet, och även om de tjänster som finns idag ännu inte förhindrar spårning helt och hållet så tyder allt på att den tekniken bara ligger runt hörnet. I verkliga så kallade darknets kan den som delar med sig av information göra det helt anonymt, utan någon möjlighet att spåra dem. Den utvecklingen är skrämmande eftersom det skulle betyda att barnpornografibrott, narkotikabrott, dataintrång och andra grova brott skulle bli omöjliga att spåra. På så sätt finns det en mer djupgående motsättning mellan jakten på fildelare och övrig brottsbekämpning på Internet.

Tekniska hinder och nya tvång

Många av de legala tjänster som i dag finns tillgängliga för att legalt kunna köpa upphovsrättsligt skyddat material via exempelvis Internet, har stora brister. De filmtjänster som finns fungerar så att filmen strömmas ner till datorn. För att det ska fungera måste man använda Windows XP med Windows media player och Internet Explorer. Alla de här programmen kommer från Microsoft och tvingar konsumenterna att använda en plattform som inte är öppen och som gynnar enbart ett företag. Utöver det så håller inte filmerna lika bra kvalitet (främst ljudkvalitet), som om du har filmen på dvd (köpt eller nerladdad).

De musiktjänster som finns kräver att du har en viss mediaspelare i datorn för att kunna spela upp musiken. Om en person vill kopiera över musiken till sin portabla mediaspelare, så krävs det att personen har rätt mediaspelare för att kunna spela upp musiken. Det går vidare bara att kopiera filerna ett visst antal gånger, sen blir de låsta. Om några år när personen har bytt dator några gånger och mediaspelare ännu fler gånger så kommer han eller hon inte längre att kunna använda den musik eller de filmer som personen köpt. Kan man verkligen kalla det att äga sin musik? Och kan man verkligen kalla det ett alternativ till illegal fildelning, som inte innehåller någon av de här begränsningarna?

Det är fullt tekniskt möjligt att erbjuda plattformsoberoende lösningar. Skälet till att så inte sker är att producenter inom olika branscher har ett kontrollbehov. Det handlar kort sagt om de kopieringsskydd (DRM) som branschen hävdar är en förutsättning för att man ska kunna erbjuda tjänsten att kunna köpa film, musik eller text via Internet. DRM är näst intill verkningslöst, då

Fel! Okänt namn på

dessa skydd hela tiden knäcks, och samma dag (ibland till och med innan) som en ny cd släpps finns den att ladda ner. På så vis utgör DRM-skydden enbart en begränsning för de betalande kunderna, medan ”piraterna” kan använda verken fritt.

En smart journalist skrev att det handlar om att stänga in konsumenterna i samma format. Detta har bland annat Apple gjort. För att kunna använda deras musiktjänst iTunes Music Store fullt ut måste du köra med iTunes som mediaspelare i datorn och köpa en iPod för att kunna lyssna på musiken var du än befinner dig.

När konsumenten väl har allt det här och ett musikbibliotek på ett par tusen låtar, som har kostat många tusen kronor att bygga upp, så är det inte troligt att konsumenten senare byter tillverkare av mediaspelare eller tjänst för att köpa musik. Då kommer det han eller hon lagt ner pengar på inte att kunna användas längre, detta förstås under förutsättning att den enskilda konsumenten inte använder program som tar bort kopieringsskydden, men då bryter personen dels mot avtalet vid köpet av produkten, dels mot gällande upphovsrättslagstiftning.

Vår slutsats är att de tekniska hinder som finns i dag och det sätt på vilket material på nätet säljs och förmedlas dels leder till försämrad konkurrens och likriktning, dels leder till att konsumenternas ställning har försvagats. Den konsument som vill vara laglig tvingas att använda vissa operativsystem och är förhindrad att använda lagligt inköpt material. En användare som har Linux och Opera, kommer till exempel inte att kunna använda de legalt tillgängliga tjänsterna.

Vi vill därför att möjligheten att använda tekniska skydd för att försvåra legalt användande av skyddat material skall inskränkas. Detta kan ske genom att kräva öppna standarder för tekniska skydd som alla marknadsaktörer kan använda sig av inom rimliga licensvillkor.

Vi vill vidare att Konsumentverket och Konkurrensverket skall utöva förstärkt tillsyn över hur tillverkare och distributörer av musik, film och olika dataprogram agerar. Det är uppenbart att konkurrensen nu brister och att konsumenternas intressen inte bevakas.

Vi vill därtill att enskilda konsument, som inte kunnat använda sina legalt använda filmer, låtar eller dataprogram på grund av tekniska skydd, enklare ska kunna få skadestånd av den som lagt in skydden.

Kriminaliseringen

Det är i dag i stort sett omöjligt att avgöra om en låt, en film eller en viss text som finns utlagd på Internet är lagligt eller olagligt utlagd. Vad vi däremot vet, är att lagligen tillgängliga verk många gånger är svårare att använda än illegalt tillgängliga, på grund av de tekniska skydden. Vi vet dessutom att många lagligen tillgängliga verk inte håller en tillräckligt hög kvalitet för att motivera deras pris. Samtliga dessa faktorer talar för att den enskilda konsu-

menten, som av naturen vill göra ett så enkelt och smidigt val som möjligt, förs in i illegalitetsfällan.

Material som finns tillgängligt på Internet eller via digitala nätverk är till sin natur oändligt kopieringsbara. Den tid är förbi när antalet kopior kunde regleras i avtal eller genom lagar. Tiden är dessutom förbi när kopian var av sämre kvalitet än originalet eller när kopian skiljer sig åt från originalet. Detta ställer nya krav på definitionen av vad det upphovsrättsligt skyddade verket egentligen är och vad som egentligen sprids på nätet eller via nätverken. Frågan måste ställas om det över huvud taget är möjligt att kontrollera kopierings- och spridningsmöjligheterna. Ett sätt att kontrollera spridningen och tillgänglighetsförändringen är att spåra de så kallade IP-nummer som används och knyta dessa till fysiska eller juridiska personer. Såväl Post- och telestyrelsen som den statliga utredningen Brotts och brottsutredning i IT-miljö (Ds 2005:06) hävdar att IP-nummer med tillhörande personuppgifter inte är uppgifter som är tillgängliga för var och en och därmed inte utgör abonnentuppgifter. Det betyder att de utgör en sådan konfidentiell information som enligt lagen om elektronisk kommunikation endast får utlämnas av operatören vid misstanke om grova brott.

Det är brott vars straffskala börjar på minst två års fängelse. IP-nummer som sådana är därför inte skyddade, men däremot de personuppgifter som döljer sig bakom dem. Ett effektivt skydd förutsätter att Internetoperatörerna skyddar innehavarna av dessa nummer. Dessutom lagras inte IP-nummer längre tid än vad som krävs för att kunna ta betalt av kunden. Detta rättsliga skydd är emellertid svagt. Nyligen kom direktivet om elektronisk långtidslagring (Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/24/EG om lagring av uppgifter som genererats eller behandlats i samband med tillhandahållande av allmänt tillgängliga elektroniska kommunikationstjänster eller allmänna kommunikationsnät). När detta är genomfört i Sverige kommer det att medföra ett tvång för Internetleverantörer och andra att lagra IP-nummer och att göra dem tillgängliga för polisen för betydligt fler syften än som sker i dag och för mindre allvarliga brott än i dag.

Dessutom kommer självfallet operatörerna att knyta personuppgifter till deras konsumenter. Exempelvis skulle brott mot upphovsrättslagstiftningen kunna medföra att IP-nummer med tillhörande personuppgifter lämnas ut. I den statliga utredningen Tillgång till elektronisk kommunikation i brottsutredningar (SOU 2005:38) har vidare lämnats konkreta förslag för hur kommunikation i elektroniska kommunikationsnät, skall kunna avlyssnas. Det handlar bland annat om rätt att installera program för att läsa e-post och Internettrafik (hemlig dataavläsning).

Den som döms för upphovsrättsbrott kan i dag dömas till böter eller högst fängelse i sex månader.

Våra slutsatser är att ett upprätthållande av dagens förbud mot användande av otillåtet utlagt skyddat material på Internet och digitala nätverk för framgång kräver en ökad övervakning av individers beteenden. Polisen måste ha resurser och metoder för att kunna sköta bevakningen. Vår farhåga är att de uppgifter som lagrats vid den digitala långtidslagringen och de lagar som

Fel! Okänt namn på

förutspås i SOU 2005:38 då kommer att användas, om inte direkt, så efter ett tag och efter påtryckningar från polis och åklagare, starka upphovsrättsintressen och inte minst från dem med amerikanska filmintressen. De har redan visat sig vara ytterst intresserade av vad som sker i Sverige.

Sammanfattning

Det är i dag i stort sett omöjligt för enskilda konsumenter att veta om film eller musik som finns tillgänglig på nätet är lagligt eller olagligt ditlagd. Det är möjligt att sprida ofantliga mängder av kopior av skyddat material på nätet, utan möjlighet att spåra vem som lagt dit det. För att upprätthålla dagens straff i upphovsrättslagen kommer det därför att krävas intrång i individens integritetsskydd och rätt att vara anonyma, som vi inte kan acceptera. Kriminaliseringen leder också till att tjänster utvecklas, där anonymiteten blir total och där grova brott kommer att kunna begås. Vi vill inte ha den utvecklingen.

Vårt mål är att legalisera all nedladdning av material som lagts ut på Internet eller andra forum illegalt. Detta skall dock bara gälla när enskilda privatpersoner gör det utan vinstsyfte. Skulle en förutsättning för detta vara avkriminalisering av tillgängliggörandet av andras material, måste detta utredas. För att genomföra detta vill vi att Sverige tar initiativ till omförhandling av gällande internationella överenskommelser.

Vi vill att straffet för den som tillgängliggör illegalt material i ickekommersiella syften, inte skall vara fängelse. Detta måste tydliggöras i upphovsrättslagen. Endast den som tillgängliggör illegalt material för kommersiella syften skall kunna få fängelse. Enskilda privatpersoner som inte vill tjäna pengar skall inte straffas.

Vi vill dessutom att skyddet för individens privatliv stärks genom att ett skydd för privatlivet skrivs in i grundlagen. Intrång i privatlivet skall endast få ske med stöd av lag och efter uttryckliga beslut.

Vi vill att skyddet för individens privatliv stärks genom inrättandet av en integritetsskyddsmyndighet under riksdagen, som utövar tillsyn över all användning av tvångsmedel och dit enskilda skall kunna vända sig med sina klagomål. Den som olagligen och utan skäl fått sin integritet kränkt, skall få skadestånd.

Kompensationen till upphovsrättshavarna

I dag får upphovsrättshavaren ersättning för nyttjandet av hans eller hennes skyddade verk på flera sätt. Via den så kallade kassettersättningen och liknande system utges ersättning för vars och ens privatkopiering av lagligen tillhandahållna låtar eller filmer. Via avtal och licenser, som administreras av

rättighetshavarorganisationer, får de ersättning för andra nyttjanden av deras verk.

Systemen är komplexa och förutsätter många gånger att den enskilda musikern, författaren, fotografen eller konstnären är medlem i en organisation, som tillvaratar hans eller hennes intressen. Även den som inte är medlem av berörd organisation, kommer att omfattas av avtalen inom området. Samtidigt har många upphovsrättshavare inte rätt till juridiskt eller annat stöd i de ofta dyrbara och långvariga processer som krävs för att de skall kunna tillvarata sina rättigheter i förhållande till distributörer och producenter.

Kassettersättningssystemet innebär att priset på lagringsmedium i handeln till konsumenterna höjs med ett visst belopp. De summor som sedan inkommer fördelas via Copyswede och uppgick år 2005 till 137 miljoner kronor. Kostnaden för att fördela ersättningen till upphovsrättshavarna uppgick år 2005 till 4,3 miljoner kronor.

Skulle den avkriminalisering som Miljöpartiet vill se ske medför detta berättigade krav från upphovsrättshavarna på kompensation för en eventuell inkomstförlust. Frågan är dock vilka belopp detta handlar om samt hur dessa belopp skall fördelas.

Redan i dag ser vi ett behov av att se över kassettersättningssystemet, då det relateras till storleken på lagringsutrymmet på det köpta mediet. Dessutom är definitionen av vilka medier som skall beläggas med avgiften mindre precis.

Slutligen anser vi att avgiften slår oprecist, då den drabbar såväl den som köper lagringsmedier för att lagra upphovsrättsligt skyddat material som annat material.

Den nya ersättningen

Det finns i dag ett antal olika föreställningar om hur upphovsmännens ersättningar påverkas av att deras material finns tillgängligt via Internet och på andra digitala sätt. Gemensamt för alla debattörer är dock att de är överens om att Internet öppnar nya oanade möjligheter för marknadsföring och kunskapspridning och för kommersialisering av musik, film, litteratur, konst, foto eller text. Det skulle kunna hävdas att denna utveckling leder till att videoaffärerna eller skivaffärerna får konkurrens och att de därför tvingas effektivisera sin verksamhet eller drastiskt förändra sitt försäljnings sätt.

Vi ser detta som ett fullt naturligt steg i en positiv teknikutveckling. Musiken och filmer från hela världen blir tillgängliga för alla och envar – omedelbart, snabbt och enkelt. Stundtals brister dock tekniken och kvaliteten på exempelvis digital musik, så att den inte alltid är lika bra som musik på cd- eller dvd-skiva.

Internet öppnar således nya möjligheter och leder till ökad tillgänglighet för konsumenter och för nya försäljnings- och marknadsföringsmöjligheter av producenter. Exakta mätningar av hur utbudet och efterfrågan ser ut saknas dock. Detsamma gäller uppgifter om vilka som konsumerar, hur de gör detta

Fel! Okänt namn på

och vad de konsumerar. En inte alltför kvalificerad gissning är att en typisk konsument av film och musik på Internet snarare är en man i 30-årsåldern än en tjej i 18-årsåldern. Det handlar med andra ord om en typiskt sett köpstark grupp.

Vår bedömning är att de som konsumerar musik, film och program via Internet, i stället för via affären på stan, gör det av flera skäl: Det är enkelt, öppet dygnet runt, smidigt och lättkontrollerbart. Du får omedelbar bekräftelse på vad du köper. Vi tror inte att priset är det enda som avgör.

Slutsatser

Det går inte i dag att beräkna hur musikers, författares och andra upphovsrättshavares ekonomiska situation skulle påverkas av den avkriminalisering vi föreslår. I debatten har det hävdats att en legalisering kan leda till alltifrån ökade intäkter till drastiskt minskade intäker. Vid en eventuell avkriminalisering måste därför ytterst noggranna studier ske av hur konsumtionsmönstret påverkas och hur upphovsrättshavarnas ekonomiska ställning påverkas. Skulle dessa studier visa att intäkterna minskar och att de minskar på grund av avkriminaliseringen, måste kompensation ske.

Vi anser att det fördelningssystem för ersättningar som finns i dag i grund och botten är välfungerande. Det finns dock ett behov av översyn för teknik-anpassning och för att garantera att allt upphovsrättsligt nyttjande ersätts, till alla upphovsrättshavare. Skulle mera pengar behöva komma in i ersättnings-systemen, så får det inte ske i form av en bredbandsskatt eller avgift baserad på hur mycket den enskilda konsumenten laddat ned. En sådan avgift vore utvecklingsfientlig och företagsfientlig.

Vi ser hellre att samtliga konsumenter solidariskt ersätter de ökade konsumtionsmöjligheterna genom en höjd och breddad kassettavgift. Skulle detta inte gå att göra fullt ut, tvekar vi inte inför att låta staten delvis bära ett visst ansvar. Det kan då handla om att finansiera en del av ersättningen via utdelning från statliga bolag.

Vi vill ändra dagens ersättningssystem, så att de blir teknikneutrala och garanterar att alla upphovsrättshavare omfattas av dem. Dessutom skall så mycket som möjligt av nyttjandet omfattas av ersättningssystemet.

Vi vill att enskilda kulturutövare och upphovsrättshavare skall ha rätt till rättshjälp under samma förutsättningar som enskilda personer vid tvister som rör deras upphovsrättsersättning.

Vi vill att en noggrann undersökning skall ske av konsumtionsmönster på Internet med mera, för att få reda på vilka de typiska konsumenterna är, vad de köper och hur de gör det.

Vi vill att en kommande avkriminalisering skall följas av noggranna studier av intäkter till upphovsrättshavarna. Skulle intäkterna minska på grund av avkriminaliseringen skall en kompensation ske.

Vi vill inte införa en bredbandsskatt eller motsvarande.

Fel! Okänt namn på

Vi vill i stället bygga ut och justera de nuvarande ersättningssystemen och vid behov höja avgifterna till systemen. Detta är ett solidariskt sätt att finansiera ökad konsumtion.

Vi vill att Konkurrensverket och Konsumentverket tillsammans med sina europeiska motsvarigheter arbetar för en förbättrad konkurrens mellan distributörer av musik, film och andra produkter i Sverige och Europa. Vi är övertygade om att detta leder till ett förbättrat utbud och att upphovsrättshavarna då kan få större intäkter. Skulle inte fler distributörer komma kan staten behöva vidta åtgärder för att förbättra konkurrensen.

Stockholm den 31 oktober 2006

Per Bolund (mp)

Mehmet Kaplan (mp)

Ulf Holm (mp)

Jan Lindholm (mp)